

Мр Јелена Круљ Драшковић<sup>23</sup>

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

## МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ У ФУНКЦИЈИ КОНЦЕПЦИЈЕ У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ

„Свет има довољно за свачију потребу,  
али нема довољно за свачију похлепу.“

Ганди

**Апстракт:** *Тема рада односи се на културу која промовише и уважава етничке, расне и језичке разлике, као потврду људских различитости - мултикултурализам. Такво посматрање из угла социјалне кохезије, било би средиште индивидуалног и друштвеног идентитета у служби бољем разумевању групног идентитета. Припадници различитих култура, живе једни поред других. Управу ту различитост означава појам мултикултурално. Поред елемената етничке и националне културе он укључује као сто смо већ напоменули и језичку, религиозну и социоекономску различитост. У творевинама културе испољава се суштина самог човека. Према томе одговар на питање шта је култура истовремено је и одговор шта је човек и шта значи његово образовање.*

**Кључне рачи:** култура, образовање и васпитање, мултикултура, интеркултура, плурализам.

### Друштво и култура

Човек се рађа као биће које је способно да прима културу коју је друштво развило и даље преноси. Али та способност је само потенцијална. Да би човек заиста примио културу и пренео је даље, мора да доживи и претрпи одговарајућу промену и утицај друштвене заједнице. Тај процес помоћу кога се неки појединац или друштвена група интегришу у своје друштво и примају културу, осим тога се оспособљавају да и даље развијају и преносе, назива се социјализација личности односно групе. То нам истовремено говори да култура садржи све битне компоненте: преношење

<sup>23</sup>: [jelena.krulj-askovic@pr.ac.rs](mailto:jelena.krulj-askovic@pr.ac.rs)

већ створених друштвених културних вредности или традицију и стварање нових вредности или прогрес. Појмом "култура" најчешће се означава целина свих творевина, активности и специфичности људских својстава које човек стиче и развија под утицајем друштвеног живота. Историјски процес који доводи до ових тековина подразумева ослобађање хумане и рационалне стране људске природе. То значи да је култура последица јединственог и незавршеног процеса биолошке и социјалне еволуције човека која доприноси развоју и афирмацији људске врсте Према М. Вујаклији, култура (лат.colere гајити, неговати, cultura)1. обделавање,обрађивање,неговање, гајење; рационално подигнута привредна грана; 2; *фиг.*развијање, образовање, усавршавање, оплемењивање,богаћење духа; стручна нарочито општа образованост; начитаност; *етичка култура* подизање појединаца и целог друштва до тога да му буду идеали: правичност, истинитост, човечност и узајамно поштовање; 3. гајење извесних врста бактерија у извесне научне сврхе ( Вујаклија, М. 2006) . Наши животи вишеструко зависе од средине у којој живимо и која нам пружа изворе хране и одређује наше понашање. Људи који живе у суровим пределима, принуђени су да стално ратмишљају о свом свету и проналазе нове начине да преживе у таквом окружењу. Ова интеракција с околином чини основу друштвеног, културног и религиозног развоја.

За културу можемо још рећи, да је она традиционални колективни систем оријентације, који утиче на начин живота и моделе тумачења једне нације, друштва или групе. Културе описују животне вредности, које нису повезане са етничком припадношћу или нацијама, тако постоје и у оквиру државе или једне нације различите културе,које се већином описују као делимичне културе или субкултуре.То је и разлог зашто се културе мењају. У творевинама културе испољава се суштина самог човека. Према томе одговар на питање шта је култура истовремено је и одговор шта је човек.

Обогаћивањем садржаја кутуре обогаћивано је образовање. И обрнуто. Образовање је најважнијим својим упливом, било и остало ослонац, израз и подстицај културе. Ниједна култура није апсолутна, већ релативна јер култура као свест о припадности једном корпусу заједничких вредности рађа се онда када један народ долази у контакт са другим и тиме омогућава дијалог и упознавање са различитостима. Култура и друштво два су тесно повезана појма јер друштво је сачињено од различитих култура. Културне промене које се одигравају у људском друштву могу се посматрати као резултати који се одигравају било у просторној било у временској димензији. Тако се може догодити да се две или више култура различитих друштвених група дођу међусобни додир и утичу једна на другу. Читав тај дијалектички процес културне интеракције назива се **акултурацијом**. Тако када култура једног народа дође у додир са културом другог, суседног народа у одређеној епоси то је акултрациони процес посматран у просторној димензији.

За разлику од акултурације **енкултрација** је резултат културне интеракције који се остварује у току културног контакта између појединаца и друштвених група, на сличан начин као и акултурација. Сам термин «акултурација» настао је од префикса «ад», који означава како су се промене које се одигравају у току процеса акултурације не остварују нагло и одједном, него се реализују у току једног релативно дужег периода.

Савремене културне промене које се одигравају у друштву су веома интензивне, тако да култура постаје све више интернационална, космополитска и универзално хуманистичка-пошто најзначајније културне вредности врло брзо и лако прелазе националне и све друге друштвене и идеолошке границе. То је условило потребу развоја мултикултурализма, под којим се подразумева уважавање постојања различитих култура и интеркултурализма, који подразумева оптимално укључивање мањинских култура.

### **Мултикултурализам у контексту историјског схватања**

Савремена (демократска,модерна) друштва су у великој мери суочена са мањинским групама које захтевају признање свог идентитета и прилагођавање њиховим разликама, па се под појмом мултикултурализам обично подразумева облик културне политике, концепт друштва – **Мултикултурно друштво** – у којем равноправно коегзистира више култура. То је идеја о складном суживоту различитих етничких и културних група у оквиру плуралистичког друштва. **Мултикултурализам** је идеологија која потстиче на институлизацију заједнице које имају многе културе (сл.1.). У суштини то се односи на демографску слику неког места и то на организацију школства, градова и нација. У политичком контексту, овај појам се користи за разне начине, од тога да се тражи једнакост између разних култура унутар једног друштва, па до подстицања чувања разноликости култура.

Мултикултуралност има данас развијене ослонце и базе какве нису биле доступне ранијим културама. Инструментариј повезивања култура данас је на далеко вишем нивоу од оног какав је био раније. Наши преци, преци мултикултуралности, нису могли ни замислити, камоли користити се добрима каква су телевизија, компјутери, електронски системи за депоновање, чување, похрањивање и кружење информација. Савремени човек је створио средства на којима се могу заснивати просперитет у савком погледу, остварити сарадња и заједништво без обзира на место, ниво и карактер културних вредности које треба користити.У мултикултурним друштвима с више језика, религија и националних заједница, неопходно је да поједине заједнице различитих култура задрже свој идентитет. Да би једна мултикултурна заједница политички

функционисала, потребно је да сви људи имају иста политичка и грађанска права. Већина националних држава, с мноштво различитих култура, не ретко даје привилегије већинској нацији што је неправедно према осталим нацијама те државе. Да би се то избегло, потребно је поштовати друштвене једнакости. То је заједнички концепт правде и прилагођавање националног идентитета, да религија, језик и заједничка историја нису извори поделе већ спајања.

Однос појединац – држава треба да наглашавају аутономију човека у остварењу:

- а) културно - образовна права, право на образовање, развој културе и формирање културних институција.
- б) право на заштиту здравља.
- в) право слободе изражавања националне припадности, слободе изражавања.
- г) личне слободе, заштита физичког и духовног интегритета, заштита приватности.
- д) политичке слободе и право на учешће у јавним пословима.

„Људи из различитих националних група ће делити приврженост друштву ако га схвате као контекст унутар којег могу неговати свој национални идентитет, а не бити подређени“ (Кимлака, 2001, 221). Културе морају учити једне од других и сваки човек мора схватити и разумети јединство различитости и различитост у јединству. „Битан је двоструки феномен јединства и разноликости култура. Култура одржава људски идентитет у ономе што му је специфично; културе одржавају друштвене идентитете у ономе што им је специфично. Културе се привидно затворене саме у себе како би сачувале свој посебни идентитет. Али су оне дакако, такође отворене: зато што интегрирају у себи не само знања и технике, него такође идеје, обичаје, појединце који су дошли...Асимилација једне културе с другом је обogaћујућа.“ (Морин Едгар, 63. 1999.) Мултикултурализам је типичан за цивилизацију нашег доба и он је резултат развитака који обележава индустријска друштва: појава масовне демократије и културе, урбанизације и развитака урбане културе, медији и њихова приватизација, нове технологије у издаваштву, информатици и комуникацијама...

Антонио Пероти у својој студији: „Пледаје за интеркултурални одгој и васпитање“ говори о најважнијим обележијима мултикултурног друштва:

- плурализам доприноса других култура и цивилизација европским културама;

- распад и глобализација културе, изазвани новим технологијама у подручју информација и комуникација;

- језични и етнокултурни плурализам, нуспроизвод историји изградње нација - држава у Европи;

- раширеност Рома и луталачких народа, становништва обележена културалном посебношћу, у неколико европских земаља;
- регионални плурализам (регије као историјски, културни, географски или господарски ентитети);
- културни плурализам као последица мешања заједница кроз трајно насељавање економских и политичких миграната данашњице, а повезано за раздобље колонизације и деколонизације;
- плурализам доприноса других култура и цивилизација националном културним наслеђу разних европских земаља (језик, историја, наука, филозофија, књижевност, музика, обичаји);
- остаци културе из раздобља колонизације и деколонизације у сећању људи и начину како људи доживљавају једни друге (стереотипи, предрасуде, колонијални проблеми);
- и на крају, културна разноликост европских друштава која сведочи о прошлости прекоокеанског иселјавања Европљана, крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, на друге континенте, о чему сећање живи захваљујући везама између европских становника и оних у дијаспори. (Пероти, А. 1995. 30-31). Да бисмо заиста разумели друге културе и њихове историје, морамо темељно познавати амбијентални контекст тих култура. У нашој култури однос личног и групног идентитета према мултикултурализму разликује се у зависности од простора, историјске прошлости, дакле, историјског и дијахроног одређења личности, а не везује се, искључиво за приступ овде и сада.

### Мултикултурализам у образовању и васпитању

Образовање је систематичан, организован и симултан процес стицања знања и развијања способности које се не ограничава само на наставу у школи већ се одвија као систематичан организован и симултан процес усвајања знања, умења и навика, уз перманентно развијање психофизичких способности и формирања научног погледа на свет и у разноврсним ваншколским образовним и другим институцијама. У нашем језику *образован*, значи онај који је учењем стекао знање, просвећен наукама.

Образовање представља модус успостављања друштвене равноправности на принципу једнаких шанси свих, приступу образовним ресурсима и једнаком праву на школовање.

У мултикултурном друштву, заснованом на идејама плурализма и интеркултурализма, важну улогу има васпитно-образовни систем. Концепција мултикултурног образовања и васпитања се последњих година мењала, трансформисала и допуњавала. Главни циљ мултикултурног образовања и васпитања је да се створе једнаке образовне могућности за ученике различитих расних, етничких, друштвених класа и културних група.

Такође, оно што је важно у томе је да оно помогне свим ученицима да стекну знање, ставове и вештине потребне за ефикасно функционисање у плуралистичком демократском друштву. Мултикултурално образовање се заснива на уверењу о пасивној коегзистенцији различитих култура на једном простору и кроз учење о њима има за циљ прихватање или бар толеранцију истих. „Да би се указало на суштину карактеристика мултикултурног образовања, неопходно је истаћи да оно подразумева:

1. Да сваки ученик мора имати једнаке могућности развоја сопствених потенцијала.
2. Да сваки ученик мора бити припремљен да компетентно узме учешће у друштву које је изразито интеркултурално.
3. Да наставници морају бити припремљени за ефикасно подстицање, вођење и усмеравање сваког индивидуалног ученика, без обзира да ли он потиче из истог или различитог културног миљеа.
4. Да школе морају бити активни учесници у борби против свих видова опресије, пре свега спречавајући опресију у свим видовима школског живота, а онда развијајући друштвено критичку свест код својих ученика и спремност да активно учествују у друштву.
5. Да васпитно-образовни рад мора бити усмерен на ученике, на њихова искуства и њихове културне и друштвене карактеристике.
6. Да наставници морају преузети активну улогу у преиспитивању сопствене педагошке праксе, у континуираном праћењу како се њихов рад манифестује у односу на учење сваког ученика, какве методе и приступе користе у пракси, у евалуацији, у саветовању, у избору уџбеника и помоћног наставног материјала.“ (Ољача, М, Тематски зборник радова/2 , 2007.)

Такође, можемо описати концепт мултикултурног образовања и васпитања као приступ који промовише уважавање етничких културних, расних и језичких разлика и сви ученици би требали да се едукују у том смислу да им образовање стално потврђује људску разноликост. Други концепт описује мултикултурно образовање као настојање да се модификује читава школска средина на тај начин да деца из свих етничких група могу делити једнаке образовне могућности. „Мултикултурна едукација прохвата културне разлике као вредне ресурса које треба ширити и очувати. У ту едукацију је укључено схватање о једнокости у погледу рода, узраста, расе, хендикепа или сексуалне оријентације. То сугерише јадаку дистрибуцију знања и образовних ресурса. Мултикултуралност се заснива на логичкој претпоставци да људи који живе у друштву као што је наша земља, треба да имају веће разумевање сопствене историје и историје других. То познавање и једног и другог ће допринети хармоничнијим односима међу припадницима

различитих етничких група.“ (Будић,С. и Андевски, М. 2010, стр. 98.) То би значило да мултикултуралне разлике трба неговати у свим сегментима образовно – васпитних ресурса.Тиме ће се обезбетити кохезионо јединство и повезаност свих етничких група у једном друштву.

### Закључак

Из свега овога напред реченог можемо закључити да се у европским друштвима уназад неколико година све више посвећује пажња мултикултуралности, које је од посебног значаја за савремено конципирање васпитно образовног система. То јест обезбеђивање једнаких образовних могућности за све ученике без обзира на пол, расу, етничку припадност, како би стеченим знањима, ставовима и стеченим вештинама што ефикасније функционисали у плуралистичком демократском друштву - друштву будућности.

### Литература

- Аврамовић, З. (2003): *Држава и образовање*, Институт за педагошка истраживања, Београд.
- Аврамовић, З. (2003): *Културни идентитет и образовање: неизбежност разлика.Уважавање различитости и образовања*. Београд. Институт за педагошка истраживања: 143-150.
- Вујаклија, М. (2006): *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд.
- Илић, М. (1991): *Социологија културе и уметности*, Научна књига, Београд.
- Кимлика, В. (2002): *Мултикултурално грађанство: либерална теорија мањских права*, Нови Сад: Центар за мултикултуралност.
- Кимлака, В. (2004): *Мултикултурализам, мултикултурно грађанство*, ЦИД, Подгорица.
- Клосковска, А.(1985): *Масовна култура*, Матица српска, Нови Сад.
- Клосковска, А.(2001): *Социологија културе*, Чигоја, Београд.
- Коковић, Д. (1993): *Заборављена култура*, Светови, Нови Сад.
- Коковић, Д. (2005): *Пукотине културе*, Прометеј, Нови Сад.
- Круљ, Р. (1989): *Улога наставника у плуралистичком друштву*, Просветно дело, Скопље.
- Круљ,С.Р., Качапор,С., Кулић,Р. (2003): *Педагогија*,Свет књиге, Београд.

- Круљ, С.Р., Стојановић, С., Драшковић-Круљ, Ј. (2010): *Основи педагогије са примењеном дидактиком*, Универзитет у Нишу, Факултет спорта и физичког васпитања, Ниш.
- Mesić, M. (2006): *Multikulturalizam*, Školska knjiga, Zagreb.
- Morin, E. (1999): *Odgoj za budućnosti-sedam temeljnih spoznaja nužnih u odgoju za budućnost*, Eduka, Zagreb.
- Semprini, A. (2004): *Multikulturalizam*. Clio, Beograd.
- Соколов, Е. (2001): *Културологија*, Просвета, Београд.
- Споменка Будић и Милица Андевски (2010): *Образовање за плуралистичко друштво*, Филозофски факултет, Нови Сад.
- Тематски зборник радова/књига 2 (2007): *Мултикултурно образовање* (уред. М.Ољача), Филозофски факултет, Нови Сад.

**Jelena Krulj Draskovic, MA**

Teacher Training Faculty in Prizren – Leposavic

## THE OF FUNCTION MULICULTURALISM CONCEPT IN MODERN EDUCATION

**Summary:** *The topic of the article refers to a culture that promotes and respects the ethnic, racial and linguistic differences, as confirmation of human diversity - multiculturalism. This observation from the perspective of social cohesion, it is the center of individual and social identity in the service of a better understanding of group identity. Members of different cultures live side by side. That very fact determines the concept of multicultural diversity. In addition to the elements of ethnic and national culture, it includes, as we have already mentioned, language, and socioeconomic and religious diversity . The cultural formations manifest the essence of the man himself. Therefore an answer to the question of what culture lies in the answer what a man is and what his education means.*

**Key words:** culture, education, multiculturalism, Cultural interaction, pluralism.